

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ปีที่ 15 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2567

**มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้อง
ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสินค้าอาหารในประชาคมอาเซียน:
บทเรียนสำหรับประเทศไทย**

**Legal Measures of Geographical Indication to Protect
Traditional Knowledge of Food Products in the
ASEAN Community: Lessons for Thailand**

ทวีพทุธี ศิริศักดิ์บรรจง และ ชูชีวรรณ ตมิศานนท์*

Tavephut Sirisakbanjong and Choocheewan Tamisanont*

บัณฑิตวิทยาลัยสาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม

*Email: paitamisanont30@gmail.com

Received: June 13, 2023

Revised: Nov 03, 2023

Accepted: Nov 27, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อการปกป้องสินค้าอาหารไทยและเสนอแนะแนวทางการแก้ไขกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย ผลการศึกษาพบว่า ประเทศไทยสามารถใช้มาตรการทางกฎหมายแบบยืดหยุ่น เพื่อให้ได้รับผลประโยชน์สูงสุด รวมถึงการเรียนรู้จากประสบการณ์การใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศสมาชิกสมาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และประเทศอินเดีย เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ให้ครอบคลุมธรรมเนียมการใช้ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์และธรรมเนียมการผลิตสินค้าอาหารไทยต่อไป

คำสำคัญ: อาเซียน กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สินค้าอาหารไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความตกลงทริปส์

Abstract

This research aims to collect the data related to the legal measures of geographical indications for the protection of Thai food products and to propose guidelines for amending the geographical indications law related to the protection of traditional knowledge of Thai food. The results showed that Thailand can use flexible legal measures to maximize benefits, including learning from the experiences of member countries of the Southeast Asian Association and India regarding the use of Geographical Indication Law. This knowledge can serve as a guideline for amending the Geographical Indication Protection Act to protect the Thai traditions of using names for geographical sources and the traditions of producing Thai food products.

Keywords: ASEAN, The Geographical Indication Protection Act, Thai Food, Traditional knowledge, TRIPS Agreement

1. บทนำ

สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of Southeast Asian Nations - ASEAN) ก่อตั้งขึ้นใน ค.ศ. 1968 มีสถานะเปรียบเสมือนเป็นตลาดเศรษฐกิจขนาดใหญ่ที่มีมูลค่าการค้าสูงกว่า 2.6 ล้านล้านดอลลาร์ และมีประชากรรวมกันกว่า 622 ล้านคน โดยนับตั้งแต่ ค.ศ. 2007 เป็นต้นมา สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงจัดทำ ASEAN

Blueprint ขึ้น เพื่อเป็นแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจแก่ชาติสมาชิก (The Stock Exchange of Thailand, 2016) โดยหากจำกัดเฉพาะแผนปฏิบัติการพิมพ์เขียวประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน 2015 (ASEAN Economic Community - AEC Blueprint 2015) และต่อเนื่องมาถึงแผนปฏิบัติการพิมพ์เขียวประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน 2025 (AEC Blueprint 2025) เพื่อกำหนดทิศทาง สร้างพันธมิตรสัญญา และส่งเสริมการแข่งขันทางเศรษฐกิจของอาเซียนอย่างเสมอภาค ดังนั้นสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มุ่งใช้ประโยชน์จากกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กฎหมายลิขสิทธิ์ กฎหมายเครื่องหมายการค้า เพื่อยกระดับและพัฒนาสินค้าอาหารและสินค้าต่าง ๆ โดยวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเป็นผู้ผลิต พร้อม ๆ กับการปฏิบัติตามความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property หรือ ความตกลงทริปส์ (TRIPS Agreement)) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อเป็นมาตรฐานเดียวกันโดยครอบคลุมทรัพย์สินทางปัญญาทุกประเภท เช่น ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า ความลับทางการค้า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ความตกลงทริปส์ยังได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศสมาชิก รวมถึงการให้ความคุ้มครองและป้องกันปราบปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อลดข้อพิพาทด้านการค้าระหว่างประเทศ เป็นต้น นอกจากนี้ อาเซียน (ASEAN) ยังได้บูรณาการเศรษฐกิจของอาเซียนเข้าสู่เศรษฐกิจโลก ภายใต้การดำเนินงานของคณะทำงานความร่วมมือด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน (ASEAN Working Group on Intellectual Property Corporation-AWGIPC) (Department of Intellectual Property, 2013, p. 18)

เมื่อประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศสมาชิกอาเซียน (ASEAN Member States) รัฐบาลไทยจึงสนับสนุนการใช้ประโยชน์จากกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพื่อการยกระดับมาตรฐานและราคาสินค้าอาหารไทยและสินค้าชุมชนอื่น ๆ

และกระจายรายได้แก่ประชาชนทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องไม่ว่าเกษตรกร ร้านค้า อาหารริมถนน ผู้ผลิตและส่งออกสินค้าอาหารไทย รวมถึงผู้ประกอบการกิจการท่องเที่ยว และประโยชน์ทางอ้อมจากการใช้กฎหมายฉบับนี้ ก็คือชุมชนอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าดังปรากฏข้อมูลกรมทรัพย์สินทางปัญญา เมื่อวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2566 ว่าประเทศไทยได้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้วทั้งสิ้น 185 รายการ โดยหนึ่งในนั้นเป็นผลิตภัณฑ์สินค้าอาหารไทย จำนวน 36 รายการ (Department of Intellectual Property, 2023)

อย่างไรก็ดี เมื่อกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มิได้เกิดขึ้นจากความประสงค์ของประเทศสมาชิกสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงมีเนื้อหาไม่สอดคล้องกับธรรมเนียมการผลิตสินค้าอาหารไทยและสินค้าชุมชนอื่น ๆ เช่น การทำขนมหม้อแกงเมืองเพชร จะต้องใช้ประสบการณ์ในการทำขนม กระบวนการผลิตหรือวิธีการผลิตโดยการใส่ธัญมீหรือการخمเป็นหลัก จึงเป็นธรรมเนียมการผลิตสินค้าของอาหารไทยและสินค้าชุมชนนั้น เป็นต้น (Klinnak, interview, October 9, 2015)

ทั้งนี้พันธกรณีข้อ 22 ถึงข้อ 24 ของความตกลงทริปส์เรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ รัฐภาคีสมาชิกต้องบัญญัติกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นกฎหมายภายใน โดยรัฐภาคีสมาชิกอาจบัญญัติกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้ในรูปกฎหมายเฉพาะ กฎหมายป้องกันการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม กฎหมายเครื่องหมายการค้า หรือกฎหมายรูปแบบใดก็ได้ เพราะความตกลงทริปส์ตั้งอยู่บนหลักมาตรฐานขั้นต่ำ แต่กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นต้องให้ความคุ้มครองแก่สินค้าตามข้อ 22 ความตกลงทริปส์ และสินค้าไวน์สุราตามข้อ 23 ความตกลงทริปส์ ภายใต้เงื่อนไขว่า สินค้าอื่น ๆ ต้องมีความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าในรัฐภาคีสมาชิก และรัฐภาคีสมาชิกห้ามจดทะเบียนชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นเครื่องหมายการค้าตามข้อ 24 ความตกลงทริปส์ ทั้งนี้ก็เพื่อไม่ให้ผู้ใดสร้างความสับสนหลงผิด

แก่สาธารณชน สาเหตุจากผู้นั้นใช้ชื่อเสียงซึ่งทางภูมิศาสตร์กับสินค้า แต่สินค้าดังกล่าวกลับไม่ได้ผลิตในแหล่งภูมิศาสตร์ตามชื่อเสียงซึ่งทางภูมิศาสตร์

การที่ความตกลงทริปส์ ตั้งอยู่บนหลักมาตรฐานขั้นต่ำ (Minimum Standard) ความตกลงทริปส์จึงไม่บังคับว่า รัฐภาคีสมาชิกต้องบัญญัติให้มีกฎหมายเฉพาะเท่านั้น ส่งผลให้ประเทศสมาชิกอาเซียนจึงใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายเฉพาะ กฎหมายเครื่องหมายการค้า หรือกฎหมายระบบผสมระหว่างกฎหมายเฉพาะกับกฎหมายเครื่องหมายการค้า แต่ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังเป็นงานสาธารณะ (Public domain) สาธารณชนจึงสามารถใช้และต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย แม้แต่ชาวต่างชาติก็อาจเข้าถึงและต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย และชาวต่างชาติก็ยังสามารถได้รับการปกป้องตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาด้วย โดยชุมชนชาวไทยไม่อาจใช้สิทธิทางกฎหมายได้ยิ่งใด ๆ

บทความวิจัยฉบับนี้เกิดขึ้นจากการต่อยอดผลสรุปโครงการวิจัยเรื่องมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสินค้าอาหารในประเทศสมาชิกอาเซียน: บทเรียนสำหรับประเทศไทย โดยบทความวิจัยฉบับนี้ได้ผลการวิเคราะห์เพิ่มเติมว่า สินค้าอาหารไทยจำนวนมากไม่อาจขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ เพราะสินค้าอาหารไทยไม่มีคุณภาพ ชื่อเสียงคุณลักษณะเฉพาะที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า ข้อจำกัดนี้เกิดขึ้นกับสินค้าอาหารไทยทั่วประเทศและไม่จำกัดเพียงการศึกษาแม้ว่าสินค้าอาหารรายการนั้น ๆ จะมีชื่อเสียงระดับชาติก็ตาม แต่สินค้าดังกล่าวก็ไม่อาจขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ เช่น ผัดหมี่โคราชที่มีชื่อเสียง เป็นต้น ทั้งนี้เพราะสินค้าอาหารไทยรายการนี้ไม่ได้ใช้วัตถุดิบที่มีเฉพาะแต่ในจังหวัดนครราชสีมาเท่านั้น แต่ชื่อเสียงของผัดหมี่โคราชนั้นได้มาจากรสชาติ และความเป็นอาหารทางวัฒนธรรม เป็นต้น

นอกจากนี้ ผู้วิจัยมีผลการวิเคราะห์จากตัวอย่างสินค้าอาหารไทย คือ ต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมหม้อแกงเมืองเพชร และขนมสาลี่เมืองสุพรรณ

เพื่อการแสวงหาแนวทางการใช้ประโยชน์จากพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ที่เหมาะสมต่อการปกป้องผลประโยชน์ในเชิงพาณิชย์และอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย ภายใต้กรอบการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริปส์ขององค์การการค้าโลกด้วย

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อการปกป้องสินค้าอาหารไทย
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยและการรองรับสิทธิชุมชนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ ซึ่งหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางการแก้ไขกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ

3. วิธีการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการค้นคว้าวิจัยทางเอกสาร (Document Research) โดยการค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ การศึกษาหนังสือ บทความ รายงานร่างกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของสำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร บทบัญญัติกฎหมาย และสื่อประเภทข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศไทยและต่างประเทศ ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ผลิตและสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าต้มยำกุ้ง แกงมัสมั่น ขนมสาเล่เมืองสุพรรณ ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ข้อมูลเหล่านี้ถูกนำมาศึกษาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เปรียบเทียบอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ทราบถึงมาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมกับประเทศไทย และนำเสนอแนวทางแก้ไข ปรับปรุงหรือเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ที่สอดคล้องกับพันธกรณีความตกลงทริปส์

4. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยแบ่งเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

4.1 มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย ที่เหมาะสมต่อการปกป้องสินค้าอาหารไทยผลผลิตจากภูมิปัญญา

ด้วยกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นผลจากการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริพส์ขององค์การการค้าโลก ซึ่งประเทศสมาชิกสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น ประเทศไทย ประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศสิงคโปร์ และประเทศนอกกลุ่มอาเซียน อาทิ ประเทศอินเดีย เป็นต้น ประเทศเหล่านี้ล้วนเป็นรัฐภาคีสมาชิกความตกลงทริพส์ เมื่อความตกลงทริพส์ไม่ใช่อำนาจบังคับที่เข้มงวด ประเทศสมาชิกสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศอินเดีย และประเทศไทย จึงสามารถใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในมุมมองที่แตกต่างกันได้ใน 3 รูปแบบ ดังนี้

1) กฎหมายเฉพาะ (*sui generis*) เพื่อปกป้องการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ประเทศที่ใช้กฎหมายรูปแบบนี้มีอยู่ 3 ประเทศ คือประเทศมาเลเซียที่ใช้พระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000 ประเทศอินโดนีเซียที่ใช้พระราชบัญญัติ The Geographical Indications of goods (Registration and Protection) Act, 1999 และประเทศไทยที่ใช้กฎหมายเฉพาะพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

2) กฎหมายเครื่องหมายการค้าที่มีบทบัญญัติปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ประเทศที่ใช้กฎหมายรูปแบบนี้ คือ ประเทศอินโดนีเซียที่ใช้กฎระเบียบ Government Regulation of The Republic of Indonesia Number 51 Year 2007 Regarding Geographical Indications โดยกฎระเบียบฉบับนี้นับเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายเครื่องหมายการค้า

3) กฎหมายระบบผสม คือ การใช้ทั้งกฎหมายเครื่องหมายการค้าและกฎหมายเฉพาะ เพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งประเทศสิงคโปร์เป็นประเทศเดียวที่อยู่ในระบบกฎหมายผสม โดยประเทศสิงคโปร์ได้ประกาศใช้

พระราชบัญญัติ The Geographical Indications Bill, 2014 ภายใต้เจตนารมณ์
การเป็นศูนย์กลางการค้าโลก ประเทศสิงคโปร์จึงมอบความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้
ทางภูมิศาสตร์ทั้งในรูปแบบกฎหมายเฉพาะ และกฎหมายเครื่องหมายการค้า

ผลการวิจัยข้างต้นสอดคล้องกับรายงาน Guide to Geographical
Indications ขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา
(Organization for Economic Co-operation and Development - OECD ว่า
ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ 3 รูปแบบ รูปแบบแรก
กฎหมายเฉพาะ ซึ่งทั่วโลกประเทศที่ใช้กฎหมายเฉพาะมีทั้งสิ้น 111 ประเทศ
รูปแบบที่สองกฎหมายเครื่องหมายการค้า โดยประเทศที่ใช้กฎหมายเครื่องหมาย
การค้ามีจำนวนทั้งสิ้น 56 ประเทศ สุดท้ายกฎหมายระบบผสมซึ่งทั่วโลกมีเพียง
2 ประเทศ คือ ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน และประเทศสิงคโปร์
(Giovannucci, Josling, Kerr, Connor, & Yeung, 2009, p. 50)

แม้ว่ากลุ่มประเทศที่เลือกศึกษาใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์
ที่แตกต่างกัน 3 กลุ่มข้างต้น แต่คณะผู้วิจัยมีความเห็นว่า ประเทศไทยควรใช้
กฎหมายเฉพาะพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ต่อไป
ทั้งนี้เพราะกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตั้งอยู่บนหลักการพื้นฐานที่สำคัญหลาย
ประการ กล่าวคือ 1) หลักสอดคล้อง (Harmonize) เป็นหลักการที่ยืนยัน
ความเชื่อมโยงระหว่างชื่อเสียง คุณภาพของสินค้า กับแหล่งผลิต 2) หลักการ
ผูกขาดสิทธิ (Monopoly rights) เป็นหลักการยืนยันให้ชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ
ว่าชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากผลิตภัณฑ์สินค้าในชุมชนเดียวกันได้ โดยไม่หวงกัน
กับผู้ผลิตรายอื่นที่อยู่ในชุมชนนั้นได้ และ 3) หลักการรักษาสมดุล (Need to
balance) ซึ่งยืนยันว่าแม้ชุมชนจะได้สิทธิในการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น ๆ
แต่ไม่มีสิทธิหวงกันภูมิปัญญาท้องถิ่นถือซึ่งมีลักษณะเป็นงานสาธารณะ (Public
domain) เป็นต้น

ประเทศไทยไม่ควรใช้กฎหมายเครื่องหมายการค้า หรือกฎหมายระบบผสม
เพื่อปกป้องชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพราะกฎหมายเครื่องหมายการค้ามีวัตถุประสงค์

แห่งความคุ้มครองคือเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ที่มีลักษณะบ่งเฉพาะเท่านั้น แต่เครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ไม่เกี่ยวข้องกับคุณภาพสินค้า (Kireeva & Connor, 2010, p. 293) กรณีนี้ตรงกันข้ามกับกฎหมายเฉพาะ เพราะกฎหมายเฉพาะให้ความสำคัญกับคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้า รวมทั้งการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนด้วย

ผลการวิจัยข้างต้นจึงสอดคล้องกับความตกลงทริปส์ เพราะความตกลงทริปส์ได้แยกการคุ้มครองเครื่องหมายการค้าออกจากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยการคุ้มครองเครื่องหมายการค้าอยู่ในข้อ 16.1 ความตกลงทริปส์ ขณะที่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อยู่ภายใต้ข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์ ดังนั้น เมื่อวัดดูแห่งความคุ้มครองแตกต่างกัน การได้รับความคุ้มครองก็ย่อมแตกต่างกันด้วยกฎหมายเฉพาะที่ใช้ปกป้องเพียงสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะไม่ใช้ปกป้องปะปนกันกับเครื่องหมายการค้า ดังนั้นกฎหมายเฉพาะจึงมีความเหมาะสมมากกว่ากฎหมายเครื่องหมายการค้า

ความเห็นของผู้วิจัยข้างต้นสอดคล้องกับความเห็นของนักนิติศาสตร์ชาวอินโดนีเซีย Almusawir Nansa ที่ระบุว่า ประเทศอินโดนีเซียควรเปลี่ยนการใช้กฎระเบียบ Government Regulation of The Republic of Indonesia Number 51 Year 2007 Regarding Geographical Indications ในรูปกฎหมายเครื่องหมายการค้าสู่กฎหมายเฉพาะ เพื่อการยกระดับการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยประเทศอินโดนีเซียสามารถใช้ต้นแบบจากประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย (Bangun, 2011, p. 19)

แม้ประเทศไทยควรใช้กฎหมายเฉพาะพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 แต่เมื่อกฎหมายฉบับนี้ไม่ได้เกิดจากเจตจำนงของประเทศไทยโดยตรง กรณีนี้จึงส่งผลกระทบต่อการให้ความคุ้มครองสินค้าอาหารไทย 4 รายการในการวิจัย ปรากฏตามภาพที่ 1 ถัดไป

Figure 1 โครงสร้างการปกป้องสินค้าอาหารไทย
ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

จาก Figure 1 ข้างต้น วงกลมนอกสุด คือสินค้าอาหารไทยที่ไม่เชื่อมโยงกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สินค้ากลุ่มนี้เป็นผลผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและมีจำนวนมากที่สุด ซึ่งสินค้าต้มยำกุ้งและแกงมัสมั่นอยู่กลุ่มนี้ รวมทั้งสาเหตุที่สินค้ากลุ่มนี้ไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพราะสินค้ากลุ่มนี้ขาดความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียงกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า ขณะที่วงที่สอง สินค้าอาหารที่ใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ได้แก่ขนมสาเล่เมืองสุพรรณที่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า หากแต่ผู้ผลิตไม่ใช้วัตถุดิบในจังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อผลิตสินค้าขนมสาเล่เมืองสุพรรณ ชื่อเสียงสินค้าขนมสาเล่เมืองสุพรรณจึงไม่ยึดโยงกับวัตถุดิบ ซึ่งผู้ผลิตใช้ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์ของตน สินค้าวงที่สองจึงไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สุดท้ายในสุด สินค้าอาหาร GI หรือเรียกว่าสินค้าอาหารที่ได้รับการปกป้องตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สินค้ากลุ่มนี้มีเพียงขนมหม้อแกงเมืองเพชร ดังปรากฏในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นทะเบียน 56100049 ขนมหม้อแกงเมืองเพชร โดยสาเหตุที่ได้รับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คือ ผู้ผลิต

ชาวเมืองเพชรใช้ภูมิปัญญาการใช้น้ำตาลโตนด จังหวัดเพชรบุรี เพื่อการผลิตสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชร

ผลการวิจัยข้างต้นสอดคล้องกับรายงานการเพิ่มมูลค่าแก่ผลิตภัณฑ์ตามประเพณีที่ผลิตขึ้นในท้องถิ่น ค.ศ. 2010 ขององค์การพัฒนาอุตสาหกรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Industrial Development Organization - UNIDO) ชุมชนได้ประโยชน์น้อยมากจากการใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เนื่องจากชุมชนได้ผลิตสินค้าขึ้นจากประเพณีวัฒนธรรมในท้องถิ่น (Traditional products of regional origin) แต่สินค้ากลุ่มนี้ไม่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ซึ่งชุมชนได้ผลิตสินค้าขึ้น แม้ชุมชนผลิตสินค้าและใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อการจำหน่ายสินค้า แต่สินค้าเหล่านี้ก็ไม่มีคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า คงมีเพียงสินค้าส่วนน้อย ซึ่งชุมชนผลิตขึ้นและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (United Nations Industrial Development Organization, 2010, p. 7)

เมื่อประเทศไทยไม่อาจคุ้มครองสินค้าอาหารไทยทั้งหมดภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 งานวิจัยฉบับนี้จึงใช้การวิเคราะห์กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เปรียบเทียบ เพื่อนำสู่การแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทยในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

(1) การแก้ไขเพิ่มเติมต่อท้ายคำนิยามศัพท์คำว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ว่าสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ใช้วัตถุดิบรายการหนึ่งจากแหล่งภูมิศาสตร์ตามคำขอขึ้นทะเบียน หรือสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อาจถูกผลิตเพียงขั้นตอนหนึ่งในพื้นที่ตามคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือสินค้าอาจถูกเตรียมในพื้นที่ตามคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งการแก้ไขดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยว่า ประเทศไทยสามารถคุ้มครองสินค้าอาหารไทยหากผู้ผลิตเพียงใช้ขั้นตอนหนึ่งในการผลิต ขั้นตอนนี้อาจเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของ

ชุมชนในพื้นที่ตามคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่ขั้นตอนนี้ต้องก่อเกิดคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าผลลัพธ์คือประเทศไทยสามารถขึ้นทะเบียนสินค้าได้เพิ่มขึ้น และชุมชนเมืองสุพรรณบุรีก็อาจขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขนมสาลี่เมืองสุพรรณได้

ทั้งนี้ การแก้ไขข้างต้นไม่ขัดต่อพันธกรณีข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ เนื่องจากข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ไม่ใช่มาตรการบังคับที่เข้มงวด รัฐภาคีสมาชิกมีหน้าที่บัญญัติกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามหลักมาตรฐานขั้นต่ำ กฎหมายที่เกิดขึ้นจึงอาจเพิ่มเติมรายละเอียดได้ ตามที่รัฐภาคีสมาชิกมีแนวนโยบายแห่งรัฐ ซึ่งกรณีนี้สอดคล้องกับอาร์มภทความตกลงทริปส์ว่า ความตกลงทริปส์ยอมรับแนวนโยบายแห่งรัฐ และการแก้ไขเช่นนี้ยังสอดคล้องกับคำนิยามศัพท์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 1(3) (e) พระราชบัญญัติ The Geographical Indications of goods (Registration and Protection) Act, 1999 กล่าวคือ มาตรา 1 (3) (e) กฎหมาย GI Act ประเทศอินเดีย บัญญัติว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายถึง สินค้าถูกผลิตเพียงขั้นตอนหนึ่งในพื้นที่ หรือสินค้าที่ถูกผลิตบางขั้นตอนในพื้นที่ หรือสินค้าที่ถูกเตรียมในพื้นที่ซึ่งพื้นที่ดำเนินการดังกล่าว” เป็นต้น

(2) การแก้ไขเพิ่มเติมคำนิยามศัพท์คำว่า “สินค้า” ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพราะคำนิยามศัพท์สินค้าตามมาตราดังกล่าวไม่อาจตีความเป็นสินค้าอาหาร ด้วยสินค้าอาหารไม่ใช่ผลิตภัณฑ์ที่เกิดตามธรรมชาติ หรือผลิตภัณฑ์ที่เป็นผลผลิตทางการเกษตร หรือผลิตภัณฑ์ทางหัตถกรรมและอุตสาหกรรมตามนัยยะมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 แต่สินค้าอาหารไทยเป็นสินค้าซึ่งชาวไทยได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ปรุงผลผลิตทางการเกษตร ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าประเทศไทยควรเพิ่มข้อความว่า “อาหารหรือผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ตามที่กฎหมายกำหนด” ต่อท้ายคำนิยามศัพท์สินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

ผลการวิเคราะห์ข้างต้นสอดคล้องกับประเทศสิงคโปร์ ซึ่งประเทศสิงคโปร์ใช้บัญชีรายชื่อสินค้า เพื่อรองรับสินค้าใหม่ ๆ ตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยประเทศสิงคโปร์ไม่ต้องแก้ไขกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพราะนายทะเบียนมีอำนาจประกาศใช้ตารางสินค้าแนบท้ายมาตรา 90 พระราชบัญญัติ The Geographical Indications Bill, 2014 (An Official Publication of Law Society of Singapore, 2014, p. 37)

เช่นนี้ประเทศไทยจึงควรเพิ่มข้อความต่อท้ายคำนิยามศัพท์สินค้าว่าอาหารหรือผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ตามที่กฎหมายกำหนดตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพื่อนายทะเบียนกรมทรัพย์สินทางปัญญามีอำนาจประกาศกฎกระทรวง และเพิ่มรายการสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยประเทศไทยไม่ต้องแก้ไขตัวบทมาตรา 3 พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

ประเด็นข้อกฎหมายว่า การแก้ไขคำศัพท์สินค้าข้างต้นขัดต่อข้อ 22 ความตกลงทริปส์หรือไม่ กรณีนี้ไม่ขัดต่อพันธกรณีความตกลงทริปส์ ภายใต้หลักมาตรฐานขั้นต่ำ รัฐภาคีสมาชิกและประเทศไทยจึงสามารถบัญญัติคำนิยามศัพท์สินค้า รวมทั้งการตอบสนองนโยบายแห่งรัฐ (Public policy) ซึ่งอารัมภบทความตกลงทริปส์ ยอมรับและอนุญาตแก่รัฐภาคีสมาชิก รัฐภาคีสมาชิกจึงสามารถบัญญัติรายละเอียดกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่สอดคล้องกับนโยบายแห่งรัฐ

(3) การแก้ไขเพิ่มเติมคำนิยามศัพท์คำว่า “แหล่งภูมิศาสตร์” ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 โดยผู้วิจัยมีความเห็นว่า ประเทศไทยควรเพิ่มข้อความว่า “สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนท้องถิ่น” เพื่อการรองรับธรรมเนียมการใช้ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ชาวไทย ดังที่ปรากฏในผลการศึกษาของสถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาว่า นับตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาชาวไทยมีธรรมเนียมใช้ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ แต่แหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นพื้นที่ตั้งชุมชน ชุมชนดังกล่าวก็ไม่มีขอบเขตพื้นที่ดังเช่นแผนที่ชาวตะวันตก แหล่งภูมิศาสตร์จึงอาจขยายตัวหรือลด

ขนาดลงตามขนาดชุมชน และชาวไทยมีคำที่ใช้เรียกแหล่งภูมิศาสตร์หลาย ๆ คำ เช่น ย่าน ตรอก ซอย ถนน ชื่อวัด ชื่อสะพาน ชื่อศาลเจ้า เป็นต้น (Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, 2015)

อนึ่ง แม้ข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์ไม่บัญญัติเกี่ยวกับ แหล่งภูมิศาสตร์ไว้ แต่เมื่อความตกลงทริปส์ตั้งอยู่บนหลักมาตรฐานขั้นต่ำ ภูมิศาสตร์ สมาชิกและประเทศไทยจึงสามารถบัญญัติคำนิยามศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ เพื่อการใช้ตีความร่วมกับศัพท์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ที่เกิดขึ้นจึงไม่ขัด ต่อพันธกรณีข้อ 22 ถึงข้อ 24 ความตกลงทริปส์ แต่เป็นการเพิ่มมาตรฐาน ความคุ้มครองที่สูงกว่าความตกลงทริปส์

นอกจากนี้ การที่ประเทศไทยบัญญัติศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ไว้ในมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 กรณีนี้ยังสอดคล้องกับ แนวนโยบายแห่งรัฐ ซึ่งคณะกรรมการร่างกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ระบุว่า กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีคำนิยามศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ เพื่อให้สัมพันธ์ กับศัพท์ชื่อภูมิศาสตร์ตาม มาตรา 7 วรรคสอง (2) พระราชบัญญัติเครื่องหมาย การค้า พ.ศ. 2534 ซึ่งประเทศไทยได้ใช้อย่างยาวนาน ก่อนประเทศไทย ประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ทั้งนี้เพราะ แหล่งภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีขึ้นเพื่อการใช้กฎหมายฉบับนี้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้าไทย พ.ศ. 2534 โดยตาม มาตรา 7 วรรคสอง (2) ตอนท้ายพระราชบัญญัติเครื่องหมาย การการค้าไทย พ.ศ. 2534 ใช้คำว่า “ชื่อภูมิศาสตร์” และตามมาตรา 3 บัญญัติว่า ห้ามขึ้นทะเบียนชื่อภูมิศาสตร์เป็น เครื่องหมายการค้า เพราะชื่อภูมิศาสตร์ขาดลักษณะ บ่งเฉพาะ ผลคือแหล่งภูมิศาสตร์ตาม มาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เกิดขึ้น แหล่งภูมิศาสตร์ตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์ไทยมีความหมายคล้ายกับชื่อภูมิศาสตร์ ตามพระราชบัญญัติเครื่องหมาย การการค้าไทย พ.ศ. 2534 แต่แหล่งภูมิศาสตร์ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครอง สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีรายละเอียดมากกว่าศัพท์ชื่อภูมิศาสตร์ตาม

มาตรา 7 วรรคสอง (2) ตอนท้าย พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้าไทย พ.ศ. 2534 รวมทั้งแหล่งภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สามารถรองรับแหล่งภูมิศาสตร์อื่นในอนาคตแหล่งภูมิศาสตร์ตาม มาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จึงควรเพิ่มคำศัพท์ว่า “พื้นที่อื่นทำนองเดียวกัน” เพื่อที่ชื่อภูมิศาสตร์อื่น ๆ ได้รับความคุ้มครองเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Krittapholwiman, 2002, p. 18)

4.2 มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อการปกป้องสินค้าอาหารไทยผลผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ภายใต้การปฏิบัติพันธกรณีความตกลงทริปส์

ภายใต้ผลการวิจัยว่า มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่หากสินค้าอาหารไทยรายการใดถูกขึ้นทะเบียนในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าอาหารไทยรายการนั้น ๆ ย่อมถูกอนุรักษ์ เพื่อการรักษาไว้ซึ่งคุณภาพ ชื่อเสียงของสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 แต่ภูมิปัญญาท้องถิ่นก็ยังคงเป็นงานสาธารณะ (public domain) (Bangun, 2011, p. 23)

กรณีข้างต้นจึงมีผลต่อผู้ผลิตสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นประเด็นการสืบทอด การคงอยู่ หรือการสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหารไทย เพราะแท้จริงผู้ผลิตไม่ผลิตสินค้าอาหารไทยเมนูหนึ่ง ๆ จากภูมิปัญญาท้องถิ่นหนึ่งเดียว เช่น สินค้าขนมหม้อแกงเพชร ซึ่งผู้ผลิตใช้ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นการใช้น้ำตาลโตนด จังหวัดเพชรบุรี ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ไข่เป็ด การชิม การสังเกตหน้าขนมเวลาอบ การใช้กะทิ เป็นต้น

เมื่อประเทศไทยได้ขึ้นทะเบียนสินค้าอาหารไทยตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผู้ผลิตจึงมีหน้าที่อนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่จำกัดเพียงภูมิปัญญาท้องถิ่นหนึ่ง ๆ โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีผลต่อคุณภาพชื่อเสียงของสินค้า เพื่อการเป็นสินค้าที่ขึ้นทะเบียนตาม มาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

ขณะที่แม้ผู้ผลิตใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอื่น ๆ เพื่อผลิตสินค้าอาหารรายการเดียวกัน แต่หากภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ๆ ไม่เชื่อมโยงคุณภาพ ชื่อเสียง และแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า ผู้ผลิตก็ไม่มีหน้าที่อนุรักษภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าว อนาคตผู้ผลิตก็อาจกำหนดใจตนเองยุติการใช้และไม่สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ๆ เพราะผู้ผลิตหาได้มีหน้าที่อนุรักษภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดคุณภาพ ชื่อเสียงสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

ความเห็นข้างต้นสอดคล้องกับประกาศโฆษณาการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ชนมหม้อแกงเมืองเพชร เลขที่คำขอ 52100060 ลงวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2522 โดยกรมทรัพย์สินทางปัญญาว่า ผู้ผลิตมีหน้าที่ต้องอนุรักษเพียงการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นน้ำตาลโตนด จังหวัดเพชรบุรี เพื่อชนมหม้อแกงเมืองเพชร มีคุณภาพ ชื่อเสียงสินค้า และเชื่อมโยงแหล่งภูมิศาสตร์จังหวัดเพชรบุรีเท่านั้น (Department of Intellectual Property, 2023)

ทั้ง ๆ ที่ผู้วิจัยได้ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกว่า สินค้าชนมหม้อแกงเมืองเพชรเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายชนิดร่วมกัน ไม่ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นการใช้กะทิอำเภอบ้านลาด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นใช้มะพร้าว อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี หรือการใช้เตาอบโบราณตามภูมิปัญญาท้องถิ่นบรรพบุรุษชาวเมืองเพชร หรือภูมิปัญญาการใส่แป้งข้าวเจ้าลงในชนมหม้อแกง เพื่อให้ชนมหม้อแกงแยกชั้นกัน แต่ภายใต้บังคับมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ผู้ผลิตกลับไม่มีหน้าที่อนุรักษภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้ เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้ไม่ถูกระบุไว้ในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามเลขที่คำขอ 52100060 ชนมหม้อแกงเมืองเพชร

อนึ่ง ความเห็นข้างต้นสอดคล้องกับข้อมูลอนุรักษและคงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นสินค้าอาหาร Sarawak Layered Cake ประเทศมาเลเซีย ซึ่งประเทศมาเลเซียได้ขึ้นทะเบียนสินค้าดังกล่าวไว้ในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เลขที่ GI2010-00003 สินค้าอาหาร Sarawak Layered Cake รัฐซาราวัก ทำให้ผู้ผลิตต้องอนุรักษภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้วัตถุดิบท้องถิ่น การออกแบบและสีสันท

ตามลวดลายของขนมของชาวซาราวัก เพื่อให้คุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าอาหาร Sarawak Layered Cake เป็นไปตามคำนิยามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในมาตรา 2 พระราชบัญญัติ Laws of Malaysia Act 602 Geographical Indications Act 2000 ของประเทศมาเลเซียที่ว่า “สิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มาพร้อมกับหน้าที่รักษาคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าเพื่อการคงคุณสมบัติความเชื่อมโยงแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าตามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้า” (Zainol, 2013, p. 32)

อีกทั้ง ผลการวิเคราะห์ข้างต้นสอดคล้องกับข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ ซึ่งข้อดังกล่าวบัญญัติถึงหน้าที่แก่ผู้ผลิต ทำให้ผู้ผลิตสินค้าจำเป็นต้องอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้ง ๆ ที่ข้อ 22 ความตกลงทริปส์ไม่คุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่เมื่อสินค้ามีคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะตามข้อ 22 ความตกลงทริปส์ ผู้ผลิตจึงมีหน้าที่อนุรักษ์การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการผลิตสินค้าดังกล่าวโดยปริยาย

ฉะนั้น แม้ว่าไม่มีประเทศใดปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ในกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่ผู้ผลิตก็ยังมีหน้าที่อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นภายใต้เงื่อนไขว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง และคุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์เท่านั้น

4.3 มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยเพื่อรองรับสิทธิชุมชนตามกรอบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

แม้ว่าตามเอกสารเพื่อประกอบการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ได้ระบุว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ตั้งอยู่บนสิทธิชุมชน (Krittapholwiman, 2002, p. 1) แต่พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่มีมาตราใดให้คำนิยาม “สิทธิชุมชน” ขณะที่ประเทศไทยได้บัญญัติเนื้อหาแห่งสิทธิชุมชนไว้ในมาตรา 43 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ปัญหาก็คือชุมชนผู้ทรงสิทธิ และเนื้อหาแห่งสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นสอดคล้องกับสิทธิ

ชุมชนตามมาตรา 43 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หรือไม่ เพียงใด ซึ่งเรื่องดังกล่าวปรากฏผลการวิจัยต่อไปนี้

(1) ชุมชน คือชุมชนท้องถิ่น หรือเรียกว่าชุมชนทางพื้นที่ภูมิศาสตร์ ตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 และ มาตรา 43 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 รวมทั้งข้อ 22 แห่งความตกลงทริปส์

สาเหตุที่ชุมชนข้างต้นเป็นชุมชนทางพื้นที่ภูมิศาสตร์ เพราะชุมชน ได้ผลิตสินค้า ณ แหล่งภูมิศาสตร์ตนเอง ประเทศไทยจึงบัญญัติเกี่ยวกับผู้ทรง สิทธิชุมชนไว้ในมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ว่าผู้ผลิตสินค้านั้นซึ่งอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้าดังกล่าว หรือ ผู้ประกอบการค้าเกี่ยวกับสินค้านั้นมีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขึ้นทะเบียนกับ สินค้าที่ระบุตามเงื่อนไขที่นายทะเบียนกำหนด “ชุมชน” ตามมาตรา 25 ดังกล่าว จึงเป็นชุมชนที่มีจุดยึดโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์แห่งใดแห่งหนึ่งในประเทศไทย และ แหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าวต้องเป็นพื้นที่ผลิตสินค้า ไม่ว่าแหล่งภูมิศาสตร์มีชื่อเรียก เช่นใด เช่น พุงกุลาร้องไห้ เมืองเพชร เมืองตรัง เป็นต้น

ชุมชนข้างต้นจึงสอดคล้องกับชุมชนตามมาตรา 43 (1) รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 สืบเนื่องจากมาตราดังกล่าวเป็นการ คุ้มครองสิทธิชุมชนที่ต่อเนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เมื่อชุมชนนั้น ๆ เป็นชุมชนดั้งเดิมและเป็นชุมชนท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 แล้ว ชุมชนนั้น ๆ จึงมีความหมายถึงชุมชนท้องถิ่นตามมาตรา 43 (1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ด้วย เพื่อที่จะให้ ชุมชนเป็นผู้ทรงสิทธิ แม้ประเทศไทยจะยังมิได้มีบทบัญญัติกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับรายละเอียดแห่งการใช้สิทธินั้นก็ตาม

กรณีข้างต้นสอดคล้องกับข้อมูลสำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร เรื่องความมุ่งหมายและคำอธิบายประกอบรายมาตราของรัฐธรรมนูญ

แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ว่าคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีเจตนารมณ์ที่เกี่ยวกับสิทธิชุมชนตามมาตรา 43 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 คือการประกันสิทธิชุมชน โดยชุมชนเป็นผู้ทรงแห่งสิทธิไม่ว่าชุมชนนั้นจะเป็นชุมชนดั้งเดิม หรือชุมชนท้องถิ่นก็ตาม ชุมชนเหล่านี้ล้วนเป็นผู้ทรงสิทธิทั้งสิ้น ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เช่นนี้แม้ชุมชนตามมาตรา 43 (1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ไม่บัญญัติเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่นไว้ แต่ชุมชนนั้นก็ย่อมมีความหมายถึงชุมชนท้องถิ่นด้วยเช่นกัน (The Secretariat of The House of Representatives, 2017)

ทั้งนี้ ความเห็นว่า ชุมชนเป็นชุมชนท้องถิ่นผู้ผลิตสินค้า กรณีนี้ย่อมมีมิติความสัมพันธ์ระหว่างแนวความคิดสิทธิชุมชน ที่มุ่งประสานประโยชน์และสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่างผลิตภัณฑ์สินค้าอาหารกับการบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ โดยให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถที่จะกำหนดได้ด้วยตนเอง (Self-determination) ในการจะใช้ประโยชน์จากผลิตภัณฑ์สินค้าอาหารนั้น ๆ ในพื้นที่ภูมิศาสตร์ของชุมชน กรณีนี้สอดคล้องกับพันธกรณีข้อ 22.2 (a) แห่งความตกลงทริปส์ ดังที่ข้อ 22.2 (a) ดังกล่าวได้บัญญัติไว้ว่า รัฐภาคีสมาชิกต้องบัญญัติกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อปกป้องคุ้มครองจากผู้ฉ้อหากผู้ฉ้อใช้นั้น ๆ หรือนำเสนอขายสินค้า โดยผู้นั้นอ้างว่า สินค้าของตนผลิตในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์อื่นที่มีเขตพื้นที่แหล่งผลิตสินค้าที่แท้จริง ส่งผลให้ประชาชนเข้าใจผิดเกี่ยวกับแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ของสินค้า หรืออีกนัยหนึ่งคือชุมชนเป็นผู้ทรงสิทธิในชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่ไม่ใช่ว่าสมาชิกทุกคนในชุมชนได้รับการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตรงกันข้ามสมาชิคนั้น ๆ ต้องผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง ณ แหล่งภูมิศาสตร์ของชุมชน สมาชิกชุมชนนั้น ๆ จึงรับสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามข้อ 22.2 (a) แห่งความตกลงทริปส์

(2) เนื้อหาแห่งสิทธิชุมชนตามมาตรา 25 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สิทธิชุมชนตามมาตราดังกล่าวเป็นสิทธิแต่เพียงผู้เดียว (Monopoly rights) เพื่อผูกขาดการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับ

สินค้าในการแสวงหาประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ และการปฏิบัติตามพันธกรณีข้อ 22 แห่งความตกลงทริปส์สิทธิชุมชนตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงเป็นเพียงสิทธิย่อย ๆ ในสิทธิชุมชนตามมาตรา 43 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

การที่สิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสิทธิชุมชนข้างต้น กรณีนี้จึงสอดคล้องกับเจตนารมณ์การใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญระบุว่า คณะกรรมการฯ มีความมุ่งหมายในการบัญญัติสิทธิชุมชนไว้ในมาตรา 43 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ก็คือเพื่อชุมชนใช้สิทธิอย่างกว้างขวางกับภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณี รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรม การแสวงหาประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ หรือประเพณี ความเชื่อ (The Secretariat of the House of Representatives, 2019, p. 62)

นอกจากนี้ การที่สิทธิชุมชนตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาของชุมชนตามมาตรา 43 (1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กรณีนี้ยังสอดคล้องกับการปฏิบัติตามพันธกรณีกิตติการระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (International Covenant on Civil and Political Rights, 1966, ICCPR) ข้อ 1 มอบสิทธิแก่ประชาชนทั้งปวง (all people) ซึ่งประเทศไทยเป็นรัฐภาคีสมาชิก ชุมชนจึงถูกประกันสิทธิไว้ตามมาตรา 43 (1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ชุมชนชาวไทยจึงสามารถใช้สิทธิชุมชนในมิติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น สิทธิใช้และครอบครองทรัพยากร ความเห็นนี้จึงสอดคล้องกับ Silvia H. Borelli นักนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเบดฟอร์ดเชียร์ สหราชอาณาจักรว่า รัฐภาคีสมาชิกกิตติการระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ต้องประกันสิทธิแก่ประชาชนและชุมชน เพื่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง การปกครอง การกำหนด

เจตจำนงด้วยตนเองในประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการใช้
กรอบครองทรัพย์ากร และสิ่งแวดล้อม (Silvia H. Borelli, Federico Lenzerini. 2012)

ฉะนั้น ประเทศไทยจึงควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครอง
สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพื่อรองรับทั้งการปฏิบัติตามพันธกรณีแห่งความ
ตกลงทริปส์ และการใช้ประโยชน์จากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามแผนปฏิบัติการ
พิมพ์เขียวประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน 2025 (AEC Blueprint 2025) โดยประเทศไทย
สามารถบัญญัติรายละเอียดกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อสอดคล้อง
แนวนโยบายแห่งรัฐตามอารัมภบทแห่งความตกลงทริปส์ได้

4.4 มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยกับการพัฒนาต่อยอด โดยหน่วยงานราชการของไทย

ประเทศไทยได้เลือกใช้กฎหมายเฉพาะ คือ พระราชบัญญัติคุ้มครอง
สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ภายใต้วัตถุประสงค์ปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์
และยกระดับคุณภาพและราคาสินค้าชุมชน รวมทั้งยังมีประโยชน์ทางอ้อม
ในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น [5] และต้องปรากฏข้อเท็จจริงว่าภูมิปัญญา
ท้องถิ่นดังกล่าวนั้น มีการสร้างเอกลักษณ์แก่สินค้า และชุมชนได้ใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้
ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าอย่างยาวนาน จนผู้บริโภคให้การยอมรับตามมาตรา 3
พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

คณะผู้วิจัยพบว่า กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่อาจใช้กับสินค้า
อาหารไทยทุกประเภท สภาพเช่นนี้สะท้อนให้เห็นจากผลการวิจัยในสินค้าอาหารไทย
4 รายการ ซึ่งประเทศไทยให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แก่ขนม
หม้อแกงเมืองเพชรรายการเดียว เพราะชุมชนชาวเพชรบุรีได้ใช้น้ำตาลโตนด
ในจังหวัดตน เพื่อผลิตสินค้าขนมหม้อแกงเมืองเพชร จนผู้บริโภคให้การยอมรับ
คุณภาพ ชื่อเสียง ส่วนสินค้าอาหารที่เหลืออีก 3 รายการ คือ ต้มยำกุ้ง ขนมหาลี
เมืองสุพรรณ แกงมัสมั่น ไม่ได้รับประโยชน์จากการใช้พระราชบัญญัติคุ้มครอง
สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ก็เพราะแกงมัสมั่นเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวไทย
แต่ไม่ได้ยึดโยงกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แห่งใดในประเทศไทย

ในขณะที่ตั้มยำกุ้งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ตั้มยำกุ้งมีชื่อเสียงจนคนทั่วโลกรู้จักและยึดโยงเข้ากับชื่อประเทศไทย แต่เป็นข้อสังเกตได้กรณีตั้มยำกุ้งนี้ไม่มีจุดที่จะบ่งบอกได้ว่าวัตถุดิบหรือกระบวนการผลิตในประเทศไทย หรือแสดงให้เห็นว่าแหล่งภูมิศาสตร์เหล่านี้ได้ก่อเกิดคุณภาพ ชื่อเสียงแก่ตั้มยำกุ้งแต่อย่างใด ส่งผลให้ตั้มยำกุ้งไม่อาจขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้เช่นกัน

ส่วนขนมสาเล่เมืองสุพรรณก็เป็นสินค้าที่ยึดโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์จังหวัดสุพรรณบุรี แต่ด้วยการที่ขนมสาเล่เมืองสุพรรณไม่ได้มีคุณภาพจากการใช้วัตถุดิบในจังหวัดสุพรรณบุรี ขนมสาเล่เมืองสุพรรณจึงขาดคุณสมบัติการเป็นสินค้าตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับรายงานเรื่อง Adding value to traditional products of regional origin ค.ศ. 2010 ซึ่ง United Nations Industrial Development Organization ได้วิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (United Nations Industrial Development Organization, 2010, p. 7-10)

ภายใต้ผลการวิจัยข้างต้น คณะผู้วิจัยเห็นว่าแม้อาเซียนใช้มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกัน แต่ประเทศไทยควรใช้กฎหมายเฉพาะพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพราะกฎหมายเฉพาะให้การปกป้องที่ดีกว่ากฎหมายเครื่องหมายการค้า และกฎหมายระบบผสม ซึ่งความเห็นนี้สอดคล้องกับความเห็นของ Almusawir Nansa นักนิติศาสตร์ชาวอินโดนีเซีย ที่ว่าประเทศอินโดนีเซียควรเปลี่ยนการใช้กฎหมายเครื่องหมายการค้ากระเปียบ The GR No.51 มาสู่กฎหมายเฉพาะ เพื่อยกระดับการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และใช้ต้นแบบจากประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย (Bangun, 2011, p. 14)

นอกจากนี้ การที่ประเทศไทยใช้ระบบการขับเคลื่อนกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แบบรวมศูนย์อำนาจ หรืออีกนัยหนึ่ง คือ การบริหารแบบจากบนลงล่าง (Top-Down approach) โดยรัฐหรือหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจอย่างสูงเพียงฝ่ายเดียว ในการขับเคลื่อนเพื่อการพัฒนาต่อยอดสิ่งบ่งชี้ทาง

ภูมิศาสตร์ให้มีชื่อเสียงในระดับนานาชาติ ประกอบกับการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือหน่วยงานของรัฐในประเทศไทย ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ที่เคร่งครัด ที่เน้นการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภายใต้องค์ประกอบของกฎหมาย การตีความกฎหมายแบบเคร่งครัดเพื่อให้ชุมชนได้สิทธิในการรับความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ด้านสินค้าอาหารไทย มากกว่าการพิจารณาที่จะให้ความคุ้มครองและแสวงหาประโยชน์จากสินค้าอาหารนั้นในเชิงพาณิชย์ ทั้งในระดับชาติและในระดับนานาชาติ ดังนั้นการพัฒนาเพื่อต่อยอดสินค้าอาหารที่ได้รับความนิยมคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยอาศัยหน่วยงานราชการตามมาตรการทางกฎหมายดังกล่าวจึงยังไม่ตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

ดังจะเห็นได้จาก สินค้าอาหารไทยจำนวนมากไม่อาจขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ เพราะสินค้าอาหารไทยไม่มีคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า ข้อจำกัดนี้เกิดขึ้นกับสินค้าอาหารไทยทั่วประเทศและไม่จำกัดเพียงการศึกษาแม้ว่าสินค้าอาหารรายการนั้น ๆ จะมีชื่อเสียงระดับชาติก็ตาม แต่สินค้าดังกล่าวก็ไม่อาจขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้

ฉะนั้น หน่วยงานของรัฐหลายหน่วยงาน เช่น กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กรมทรัพย์สินทางปัญญา เป็นต้น ควรส่งเสริมให้มีการจดทะเบียนการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในลักษณะที่เป็นฐานข้อมูลไว้ก่อน เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์สินค้าอาหารไทยให้ได้รับการรับรองมากที่สุดเพื่อให้บรรดาประเทศสมาชิกที่มีข้อตกลงร่วมกันสำหรับการเตรียมกฎหมายภายในประเทศให้สอดคล้องกับการจดทะเบียนพหุภาคีที่มีผลคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ให้ครอบคลุมและได้ประโยชน์ร่วมกันอย่างทั่วถึง นอกจากนี้ หน่วยงานของรัฐอื่น ๆ เช่น กรมการปกครอง กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น ควรเน้นหนักในนโยบายทางด้านการส่งเสริมสนับสนุนการสร้างเอกลักษณ์ของชุมชนโดยใช้สินค้าอาหารในชุมชนนั้นๆ เป็นเครื่องมือใน

การผลักดัน รวมถึงการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมสนับสนุนให้สินค้าอาหารในชุมชนนั้น
เข้ามามีบทบาทในงานประเพณี งานพิธี หรือวันสำคัญต่าง ๆ ของประเทศไทยอย่าง
ต่อเนื่อง

5. สรุปผลการวิจัย

ในฐานะที่ประเทศไทยเป็นหนึ่งในสมาชิกสมาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
และรัฐภาคีแห่งความตกลงทริปส์ขององค์การการค้าโลก แม้ว่ากลุ่มประเทศ
ที่เลือกศึกษา ไม่ว่าจะเป็นมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศสิงคโปร์ และ
ประเทศอินเดีย ประเทศเหล่านี้ใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์รูปแบบที่แตกต่าง
กันแต่ประเทศไทยก็ยังคงใช้กฎหมายเฉพาะ พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้
ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ต่อไป เพราะกฎหมายเฉพาะถูกสร้างขึ้น เพื่อปกป้อง
เฉพาะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เท่านั้น นักกฎหมายย่อมไม่สับสนกับการปกป้อง
ตราสัญลักษณ์ตามกฎหมายเครื่องหมายการค้า การใช้กฎหมายเฉพาะเช่นนี้
จึงสอดคล้องกับความตกลงทริปส์ ซึ่งความตกลงทริปส์ได้แยกคุ้มครองเครื่องหมาย
การค้าไว้ในข้อ 16.1 และได้ให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้ในข้อ 22
แห่งความตกลงทริปส์

เมื่อการประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์
พ.ศ. 2546 เพียงเพื่อการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริปส์ และปฏิบัติตาม
แผนปฏิบัติการพิมพ์เขียวประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน 2025 โดยประเทศไทยได้รับ
ประโยชน์ทางอ้อมต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคง
มีลักษณะเป็นงานสาธารณณะ (Public domain) ชุมชนจึงอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นจะต้องก่อเกิดคุณภาพ มีชื่อเสียง
และมีคุณลักษณะเฉพาะของสินค้าที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ซึ่งผู้ผลิตสินค้าขึ้น
แต่หากภูมิปัญญาท้องถิ่นใดไม่อยู่ในเงื่อนไขดังกล่าว ชุมชนซึ่งในที่นี้เป็นชุมชน
ท้องถิ่นผู้ผลิตสินค้า ชุมชนนั้นก็ไม่มีหน้าที่อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าว
ตามนัยยะ มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

อนาคตชุมชนอาจกำหนดเจตจำนงของตนเองและยุติการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวไปโดยปริยาย หากภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวไม่ตอบสนองความต้องการตลาดผู้บริโภค

อนึ่ง ผู้เขียนได้ผลการวิเคราะห์เพิ่มเติมว่า สินค้าอาหารไทยทั่วประเทศมีคุณภาพ มีชื่อเสียงจากหลายปัจจัย ไม่ว่าจะเป็นความสดใหม่ของวัตถุดิบ ประสิทธิภาพของผู้ปรุง ทำให้สินค้าอาหารรายการเดียวกัน หากผู้ปรุงต่างกัน รสชาติย่อมแตกต่างกันด้วย ชาวไทยจึงไม่ใช้เพียงแค่วัตถุดิบในท้องถิ่นเท่านั้น แต่ชาวไทยยังคงใช้วัตถุดิบจากหลายแหล่ง เพื่อผลิตสินค้าอาหารไทย ผลคือสินค้าอาหารไทยจำนวนมากไม่อาจขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ เพราะสินค้าอาหารไทยไม่มีคุณภาพ ชื่อเสียง และคุณลักษณะเฉพาะที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้านั้น ๆ ข้อจำกัดนี้จึงเกิดขึ้นกับสินค้าอาหารไทยทั่วประเทศ แม้ว่าสินค้าอาหารรายการนั้น ๆ จะมีชื่อเสียงระดับชาติก็ตาม แต่สินค้าดังกล่าวก็ไม่อาจขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ เช่น ผัดหมี่โคราชที่มีชื่อเสียง เป็นต้น ทั้งนี้ด้วยสินค้าอาหารไทยรายการนี้ไม่ได้ใช้วัตถุดิบที่มีเฉพาะแต่จังหวัดนครราชสีมาแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ชื่อเสียงของผัดหมี่โคราชเกิดขึ้นได้เนื่องมาจากรสชาติของอาหาร และความเป็นอาหารทางวัฒนธรรม เป็นต้น

ภายใต้สภาพการณ์ข้างต้น ประเทศไทยจึงควรแก้ไขเพิ่มพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 โดยการบูรณาการและเรียนรู้ข้อดีข้อเสียจากการใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลุ่มประเทศที่เลือกศึกษา ซึ่งทุกประเทศสมาชิกสมาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีจุดยึดโยงร่วมกันคือ การใช้ประโยชน์จากกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อปกป้องการแสวงหาประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ตามแผนปฏิบัติการพิมพ์เขียวประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน 2025 (AEC Blueprint 2025) ที่มุ่งเน้นส่งเสริมการแข่งขันทางเศรษฐกิจของอาเซียนอย่างเสมอภาค และการปฏิบัติตามพันธกรณีความตกลงทริปส์ โดยประเทศไทยสามารถบัญญัติรายละเอียดกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อสอดคล้องแนวนโยบายแห่งรัฐตามอารัมภบทแห่งความตกลงทริปส์

ส่วนที่ประเทศไทยควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 นั้น ประเทศไทยควรแก้ไขเพิ่มเติมคำนิยามศัพท์ต่าง ๆ ในมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 เพื่อรองรับธรรมเนียมการผลิตสินค้าชาวไทย เริ่มต้นจากคำนิยามศัพท์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยการเพิ่มความท้าทายว่า สินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องใช้วัตถุดิบรายการหนึ่งจากแหล่งภูมิศาสตร์ตามคำขอขึ้นทะเบียน หรือสินค้าในระบบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อาจถูกผลิตเพียงขั้นตอนหนึ่งในพื้นที่ตามคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือสินค้าอาจถูกเตรียมในพื้นที่ตามคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ตามด้วยการแก้ไขคำนิยามศัพท์สินค้า โดยประเทศไทยควรเพิ่มความท้าทายคำนิยามศัพท์สินค้าว่า อาหารหรือผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ตามที่กฎหมายกำหนด การแก้ไขเช่นนี้มีผลต่อนายทะเบียนกรมทรัพย์สินทางปัญญา นายทะเบียนมีอำนาจออกประกาศ เพื่อรองรับสินค้าใหม่ในอนาคต และการแก้ไขเพิ่มเติมคำนิยามศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ว่า สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนท้องถิ่นซึ่งข้อความดังกล่าวสอดคล้องกับธรรมเนียมการใช้ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ชาวไทย

References

- An Official Publication of Law Society of Singapore. (2014). *An Enhanced Regime for the Protection of Geographical Indications in Singapore* (pp.30-37). Singapore: The Law Society of Singapore.
- Bangun, J.A. (2011). Legal Protection of Geographical Indication in Indonesia. *IP Theses IP Community*, 14(1), 1-23.
- Department of Intellectual Property. (2023). *What are the 185 Thai GI Products?* <https://www.ipthailand.go.th/th/gi-002.html> (in Thai)

- Department of Intellectual Property. (2023). *Announcement of the registration of the geographical Indications*. https://www.ipthailand.go.th/images/781/s_52100060.pdf (in Thai)
- Giovannucci, D., Josling, T., Kerr, W., Connor, B.O., & Yeung, M.T. (2009). *Guide to Geographical Indications Linking Products and their origins*. Geneva: CH: International Trade Centre.
- Kireeva, Irina and Connor, B.O. (2010). Geographical Indications and the TRIPS Agreement: What Protection is provided to Geographical Indications in WTO Members? *The Journal of World Intellectual Property*, 13(2), 278-303.
- Krittapholwiman. (2002). *Documents for consideration of the law of members of parliament, volume 4 , on the draft of the Geographical Indication Protection Act B.E.* (pp.1-18). Bangkok: The King Prajadhipok's Institute. (In Thai)
- Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University. (2015). *Chinese in the Ayutthaya period*. <http://www.atthayastudies.aru.ac.th/content/view/156/32/> (in Thai)
- Silvia, H.B. & Federico, L. (2012). *Cultural Heritage. Cultural Rights. Cultural Diversity New Developments in International Law*. Dordrecht: CH: Martinus Nijhoff Publishers.
- The Secretariat of The House of Representatives. (2019). *Purpose and Interpretation of the Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E.2560 (2017)*. Bangkok: The publishing house of The Secretariat of The House of Representatives.

The Stock Exchange of Thailand. (2016). *ASEAN moves towards AEC, reveals 10-year development*. https://www.facebook.com/set.or.th/photos/a.177703174974/10150604950314975/?type=3&locale=hi_IN (in Thai)

United Nations Industrial Development Organization. (2010). *Adding value to traditional products of regional origin*. Vienna: AT: United Nations Industrial Development Organization Investment and Technology Services Branch.

Zainol, Z.A. (2013). Relevancy of Geographical Indications for SMES. *Tech Monitor*, 3(1), 31-33.